

ACADEMIA ROMÂNĂ

INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „ALEXANDRU PHILIPPIDE”, IAȘI
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN – ALEXANDRU ROSETTI”, BUCUREȘTI
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ „SEXTIL PUȘCARIU”, CLUJ-NAPOCA

**LEXICOGRAFIA ACADEMICĂ ROMÂNEASCĂ.
PROVOCĂRILE INFORMATIZĂRII
AcadLexi 2025**

Volumul cuprinde lucrări prezentate la ediția a XIV-a a Colocviului cu participare internațională „Lexicografia academică românească. Provocările informatizării”. AcadLexi 2025 (<https://philippide.ro/acadlexi.html>).

Coordonatori de volum: Elena Isabelle Tamba, Mariana Nastasia

Editori:

Alexandru Anghelina
Iulia Barbu-Comaromi
Călina Ciocoiu
Alexandra Ilie
Mircea Minică
Andreea-Nora Pușcaș

Referenți științifici:

Conf. univ. dr. Ana-Maria Minuț
CS I dr. Gabriela Haja

Coperta: Lucian Săcrieru-Dragomir

ISSN: 3008-6159

ISSN-L: 3008-6159

DOI: https://doi.org/10.52257/30086159_2025

© 2025 Editorii volumului. Toate drepturile rezervate.

Universitatea Babeș-Bolyai

Presa Universitară Clujeană

Str. Hasdeu nr. 51

400371 Cluj-Napoca, România

Tel./fax: (+40)-264-597.401

E-mail: editura@ubbcluj.ro

<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

ACADEMIA ROMÂNĂ

INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „ALEXANDRU PHILIPPIDE”, IAȘI
INSTITUTUL DE LINGVICĂ „IORGU IORDAN – ALEXANDRU ROSETTI”, BUCUREȘTI
INSTITUTUL DE LINGVICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ „SEXTIL PUȘCARIU”, CLUJ-NAPOCA

ACTELE COLOCVIULUI INTERNAȚIONAL „LEXICOGRAFIA ACADEMICĂ ROMÂNEASCĂ. PROVOCĂRILE INFORMATIZĂRII” AcadLexi 2025

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2025

ELABORAREA *DICȚIONARULUI EXPLICATIV AL LIMBII ROMÂNE*, EDIȚIA A III-A: PROBLEME ȘI SOLUȚII

MIHAELA MARIN*

1. Introducere

Dicționarul explicativ al limbii române este cea mai cunoscută lucrare lexicografică românească, întrucât este utilizată de un public foarte divers (specialiști din diferite domenii, elevi, studenți, profesori etc.) (Busuioc 2022: 582, Moroianu 2021: 181, Vasileanu 2021: 201). Prima ediție a DEX-ului (1975), urmată de *Suplimentul* la DEX (1988) și cea de-a doua ediție (1996), reprezintă o încununare a talentului și a efortului depus de lexicografii de la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” al Academiei Române. Tirajele ultimei ediții, 2009, 2012 și 2016, au suferit prea puține corecturi și completări de ordin lexical, semantic și etimologic în raport cu amploarea lucrării.

Prin urmare, se impunea elaborarea unei noi ediții a DEX-ului care să îndeplinească următoarele criterii: să reflecte evoluțiile și transformările produse în ultimele trei decenii în limba română, să răspundă necesităților publicului actual din punctul de vedere al conținutului, să fie disponibilă atât în formatul tipărit, cât și în cel electronic, pe site-ul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” al Academiei Române, alături de alte lucrări fundamentale elaborate în cadrul acestei instituții, *Dicționarul etimologic al limbii române* (DELR), *Dicționarul limbii române* (DLR), *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (DOOM³).

În rândurile de față, avem în vedere aspectele concrete întâlnite până acum în procesul de redactare a unei porțiuni pentru *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a III-a (DEX³), conținutul și structura intrărilor lexicografice (corpusul, definițiile, variantele, etimologia, exemplele), precum și rolul instrumentelor digitale utilizate în acest scop.

2. Corpusul

Inventarul lexical al DEX³ a fost considerabil îmbogățit cu termeni specializați, neologisme de dată recentă, derivate și compuse ale unor baze deja înregistrate în edițiile precedente ale DEX-ului, sensuri noi și unități frazeologice (sintagme, expresii, locuțiuni) care nu se regăseau în tirajul din 2016. În legătură cu acest aspect, s-au pronunțat Moroianu

---

* Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, Academia Română, București, Casa Academiei, Calea 13 Septembrie, nr. 13.

(2021: 177), Vasileanu (2021: 209), Busuioc (2022: 582) și alții¹. Credem că exemplele următoare sunt concludente pentru cele enunțate anterior.

a) Termeni *specializați* din domeniile:

Agricultură: **BIOCULTURĂ** s. f. Cultivare a plantelor bazată doar pe îngrășăminte organice nu și pe produse chimice.

Biochimie: **BIOACTIV** adj. (Despre substanțe) Care prezintă un efect sau care declanșează un răspuns la nivelul Țesuturilor vii. // **BIOCERAMIC, -Ă** s. f., adj. **1.** S. f. Cermică având o compoziție similar celei a materialelor organice, cum ar fi materialului osos. **2.** Adj. Care este făcut din bioceramică. // **BIOGLASS** s. f. (Tehn.) Material asemănător sticlei (descoperit recent), care dă rezultate bune în realizarea protezelor medicale.

Biologie: **BIOCRONOLOGIE** s. f. Știință care se ocupă cu studiul vieții în funcție de timp.

Chimie, Mineralogie: **BEQUERELIT** s. m. Mineral radioactiv de uraniu.

Ecologie: **BIODEGRADARE** s. f. 1. Proces de descompunere a substanțelor organice de către enzimele produse de organismele vii. 2. Serie de procese prin care sistemele vii transformă substanțele chimice în compuși mai puțin nocivi pentru mediu.

Finanțe: **BEAR** ⇨ Sint. *Piață bear* = perioadă de scădere a prețurilor pe o piață financiară. // **BEARISH** adj. Tendință de scădere a pieței de capital de bunuri imobiliare.

Fizică: **BECQUEREL** s. n. Unitate de măsură a radioactivității care înlocuiește, în sistemul internațional, vechea unitate curie (simbol Bq).

Matematică: **BINOMIAL, -Ă** adj. Care se referă la binom; binomic.

Muzică: **BECARIZA** vb. I. Tranz. A pune un becar înaintea unei note care a fost bemolizată sau diezată anterior.

Politică: **BEHAVIORALISM** s. n. Direcție politologică americană, care își propune studierea comportamentul politic cu metode multidisciplinare.

Zoologie: **BINTURONG** s. m. Mamifer cu blană negricioasă și coadă prehensibilă, care trăiește în sud-estul Asiei (*Arctictis binturong*).

b) Termeni frecvent utilizați în româna actuală, înregistrați în diferite dicționare recente ale limbii noastre (DAN, DEXI, NDU, DICR), dar nu în DEX (indiferent de ediție/tiraj):

BE-POP s. Școală de jazz impusă la mijlocul sec. 20, caracterizată printr-un bogat travaliu de improvizație, bazat pe o melodică îndrăzneță și armonie cromatică și un tempo mai rapid decât swing-ul. (DAN)

BEAGLE s. m. Câine de vânătoare de talie mijlocie, de rasă englezească, cu păr scurt, maro-roșcat și alb, urechi mari, lăsate în jos, cu mirosul foarte fin, pentru urmărirea, în haită, a vulpilor și iepurilor. (DEXI, DAN).

BEEP s. n. ⇨ Expr. *A da un beep* = a apela pe cineva de pe telefonul mobil fără a efectua convorbirea. (DAN).

BEEPER s. n. Pager. (DAN).

---

¹ Toți redactorii DEX-ului și-au expus părerile privitoare la structura și conținutul acestei lucrări în cadrul sedințelor Departamentului de lexicografie și etimologie al Institutului de Lingvistică din București.

BIOENERGETICIAN, -Ă s. m. și f. **1.** Specialist în bioenerg. **2.** Terapeut care reglează energia vitală din corpul uman.

c) Derivate ale unor cuvinte deja înregistrate în DEX:

BĂRCUȚĂ s. f. **1.** (Prin anal.) Decolteu de formă rotunjită la bluze, rochii, pulovere de damă (*pulover cu decolteu tip bărcuță; bluză de damă cu guler tip bărcuță; rochie evazată cu decolteu bărcuță*). **2.** (Culin.; prin anal.) Prăjitură cu formă de bărcuță din aluat copt în cuptor (fursecuri bărcuțe, bărcuțe cu cremă de vanilie și fructe, bărcuțe delicioase în aluat de pizza). *Barcă + -uță*. (DEX–2016).

BEHĂIALĂ s. f. Strigăt scos de oi și de capre; behăit, behăitură. ✧ Fig. Interpretare a unui cântec de către o persoană fără voce și fără ureche muzicală. ✧ Fig. Plâns zgomotos. *Behăi + -eală*. (DEXI).

d) Sensuri noi ale unor cuvinte existente în DEX–2016

BĂTĂTURĂ, băături s. f. **3.** (Țes.) Sistemul de fire care se introduc cu suveica în rostul urzelii, pentru formarea țesăturii; bătaie (3); băteală. **4.** (Pop.) Bătaie (în ușă, în fereastră etc.). **5.** (Pop.) Adiere de vânt.

BĂTĂUȘ, -Ă, bătuși, -e **2.** S. m., s. f. (Ornit.; pop.) Pasăre migratoare din ordinul caradriiformelor, în tranzit în Delta Dunării și pe litoral, care, în perioada împerecherii, prezintă polimorfism sexual (*Philomachus pugnax*).

BĂUTURICĂ, băuturici, băturele s. f. (Fam.) Diminutiv al lui *băătură*; p. restr. (glumeț, ir.) băătură alcoolică.

BELICÍST, -Ă **2.** S. m. și f., adj. (Persoană) Care susține întrebunțarea forței în relațiile internaționale.

BÉMBERG s. n. Fir de mătase artificială din care se face această țesătură.

e) Unități frazeologice:

BENEDICTÍN, -Ă s. m. și f. ✧ Sint. *Muncă de benedictin* = muncă intelectuală minuțioasă și de lungă durată.

BĂRBOS, -OASĂ adj. (Ornit.; în compusul) *presură bărboasă* = pasăre sedentară din familia emberizidelor (*Emberiza cirulus*).

BĂTAIE s. f. ✧ Sint. *Bătaie la tălpi* = (în trecut) lovituri date la tălpi ca pedeapsă. ✧ Expr. *pune ceva la bătaie* = a) a oferi ceva, spre a fi consumat, cheltuit etc; b) a risca în scopul de a câștiga, a realiza sau a dovedi ceva. *Și-a pus la bătaie tot ce avea pentru a pleca în expediție pe Everest*.

BERLINEZ, -Ă adj. (Geol.; în sintagma) *Sprijinire berlineză* = sistem de susținere temporar sau permanent, rentabil din punct de vedere economic, folosind profile metalice și dulapi de lemn sau panouri din beton prefabricate.

f) Elemente lexicale incluse în DEX³:

Având în vedere faptul că este vorba despre un dicționar al limbii literare contemporane, s-a impus o selecție riguroasă a termenilor regionali, populari, arhaici, învechiți, existenți în edițiile precedente ale DEX-ului, în sensul includerii în inventarul DEX³ doar a celor prezenți în manualele școlare și în auxiliarele didactice de limba și

literatura română (Busuioc 2022: 582; Moroianu 2021: 181, Vasileanu 2021: 209), nu și a celor înregistrați în dicționarele specializate. În sprijinul celor afirmate, am selectat câteva exemple:

BĂLUȚ, -Ă adj. (Reg.) Bălăior.

BĂNĂRIT s. n. (Reg.) Bănet.

BĂTELIȘTE s. f. (Reg.) **1.** Loc cu pământ bătătorit (de vite); loc în care stau de obicei animalele (sălbatiche). **2.** Loc de întâlnire, de adunare.

BĂRDAN s. n. (Reg.) Burduhan.

3. Corelarea informațiilor din DEX³ cu cele din DOOM³

Acest principiu a fost aplicat începând cu 2009, când a apărut un nou tiraj al ediției a doua a DEX-ului, scopul fiind acela de a introduce toate modificările existente în ediția a doua revăzută și adăugită a *Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (DOOM²), acest fapt datorându-se și dorinței Institutului de Lingvistică „de a rămâne lider de piață” (cf. Busuioc 2002: 582).

În edițiile și tirajele ulterioare ale DOOM-ului, sunt înregistrate toate noutățile lexicale alături de modul și gradul de adaptare morfologică, ortografică și ortoepică a acestora. Scopul celor două dicționare este diferit, DOOM-ul are „rol prin excelență normativ și, prin urmare, ar trebui să reglementeze, pe cât posibil, o formă unică, ca fiind recomandată de Academia Română, prin Institutul de Lingvistică”, misiunea DEX-ului fiind aceea de a înregistra fluctuațiile cele mai frecvente sub aspect formal de la nivelul limbii uzuale ale termenilor în curs de adaptare, DOOM-ul „nefiind un îndreptar normativ lexical sau stilistic” (Busuioc 2022: 582). Autoarea justifică preluarea noutăților din DOOM² în DEX²–2009 prin faptul că „rata de apariție a diverselor ediții și tiraje pe hârtie a celor două lucrări academice nu a avut un calendar prestabilit și o ritmicitate și nu a fost în măsură să satisfacă nevoia de informare și setea de cunoaștere firească și mereu crescândă ale utilizatorilor” (*ibid.*). Îmbogățirea substanțială a inventarului lexical al DEX-ului este dictată de importanța și prestigiul acestei lucrări în care utilizatorii români așteaptă să găsească neologismele de dată recentă care circulă deja în limbajul curent și sensurile acestora, chiar dacă impunerea și adaptarea unora dintre acestea în limbă vor dura mai mult.

Considerăm că este preferabil și chiar necesar să acceptăm și să introducem cât mai multe cuvinte noi în DEX – și să ne asumăm acest risc –, pentru ca aceste cuvinte să fie înregistrate într-un dicționar explicativ de mare circulație și a le putea cunoaște sensul, în așteptarea acceptării lor în limbă și a recunoașterii lor drept cuvinte ale limbii române, proces ce poate dura zeci de ani (Busuioc 2022: 582).

Termenii nou introduși în inventarul DEX-ului sunt în majoritate „împrumuturi necesare care denumesc noțiuni, realități și obiecte curente”, preluate de limba română după Revoluția din 1989, criteriile de selecție a acestora fiind în primul rând „frecvența mare și impactul puternic la nivel comunicațional” (Busuioc 2023: 4). Observațiile autoarei sunt în mare parte adevărate, cu mențiunea că multe dintre neologismele și creațiile lexicale care

circulau frecvent în presa postdecembristă, înregistrate în *Dicționarele de cuvinte recente* (DCR³), au ieșit din uz odată cu dispariția noțiunilor denumite și au fost ulterior înlocuite de anglicisme neadaptate sau parțial adaptate din punct de vedere morfologic și ortografic, care se regăsesc în „romgleza” vorbită, în limbajul comentatorilor anonimi din mediul online și în literatura contemporană ca mijloace de caracterizare a personajelor și de realizare a ironiei. De aceea, ar trebui avut în vedere și criteriul atestării termenilor noi în lucrări ținând de două stiluri literare distincte menționat de Sextil Pușcariu în Prefața *Dicționarului limbii române* (DA) și de Ion Coteanu (la DEX), de numărul de ocurențe, frecvența acestora, vechimea atestărilor sau „vârsta” cuvintelor (cf. Vasileanu 2021: 208).

Trebuie exclusă din start ideea suprapunerilor între DEX, DLR, DELR și DOOM pentru a nu cădea în capcana transformării dicționarelor într-o simplă listă de cuvinte în care își găsește locul la un moment dat orice noutate lexicală. Chestiunea alinierii informației din DEX³ și din DOOM³ a fost subliniată de Busuioc (2022: 582) și Moroianu (2021: 175).

În cazul fiecărei intrări din porțiunea pe care o redactăm pentru DEX³, am corelat informațiile lexicale (forma-titlu, variantele) și gramaticale (clasa morfologică, formele flexionare) din DEX–2016 cu cele din DOOM³.

4. Definiția

Utilizatorii DEX-ului sunt interesați, în primul rând, de sensurile cuvintelor, prin urmare redactorului îi revine sarcina de a elabora definiții corecte, concise și accesibile, fără elemente enciclopedice (Seche 1966: 137, Vasilescu 2021: 187), ultima condiție menționată fiind aproape imposibil de îndeplinit. Definiția este chestiunea cea mai dificilă a oricărui tip de dicționar indiferent de tipul acestuia. Problema aceasta trebuie abordată cu atenție deosebită în cazul *Dicționarului explicativ al limbii române*, de la a cărui ultimă ediție au trecut aproape trei decenii, evoluțiile semnificative care au marcat societatea noastră în această perioadă reflectându-se pregnant asupra limbii române din punct de vedere lexical și semantic.

Modificările operate în ediția a doua DEX-ului și în tirajele sale ulterioare au privit mai ales unele definiții, însă ele sunt ne semnificative cantitativ și calitativ. Prin urmare, s-au impus verificarea explicațiilor date în DEX–2016 cuvintelor din porțiunea pe care o redactăm pentru DEX³, compararea și corelarea informațiilor din ultimul tiraj al DEX-ului cu cele din alte dicționare românești generale (DN, MDE, DEXI, NDU, DCR, ICSO, DICR), de termeni specializați (pentru domeniile tehnic muzical, medical, literatură etc.) și străine (Larousse, Le Robert, Treccani, Merriam-Webster, Collins, OED etc.) în vederea aducerii lor la zi, a simplificării acestora și a eliminării eventualelor erori și inadvertențe. Suntem de părere că următoarele exemple ilustrează afirmațiile de mai sus:

BĂZÓI¹, *bâzoaie*, s. n. (Pop.) Coarda cu timbrul cel mai jos a unor instrumente muzicale. (DEX–2016) // **BĂZÓI**², *bâzoi*, s. m. Viespe. (DEX–2016) // **BĂZÓI**, *bâzoaie* s. n., *bâzoi* s. m. (Pop.) **1.** S. m. (Entom.) Insectă zburătoare mare (tăun, bondar, muscă etc.) care bâzâie; spec. viespe (*Vespa vulgaris*). **2.** S. n. (Muz.) Parte a cimpoiului care produce bâzâiala

specifică. **3.** S. n. (Muz.) Coarda cu timbrul cel mai grav a unor instrumente muzicale; bas. ✧ Expr. *A ține cuiva bâzoiul* = a cânta basul. (DEX³).

BÉNĂ, *bene*, s. f. **1.** Parte a autocamionului în care se încarcă materialele. **2.** Cupă metalică la macarale, elevatoare etc. (DEX–2016) // **BÉNĂ**, *bene*, s. f. **1.** Recipient metalic, cu capacitatea de 0,25-10m³, folosit pentru transportul materialelor vărsate, pulverulente sau granulate. **2.** Cutie sau ladă montată la autocamioane sau vagonete, în care se încarcă și se transportă materialele. **3.** Cupă metalică la macarale, elevatoare etc. (DEX³)

BEC¹, *becuri* s. n. **1.** Balon din sticlă vidat sau umplut cu un gaz inert, având în interior un filament care devine incandescent când este străbătut de curent electric; *p. ext.* lampă electrică. ✧ Expr. (Fam.) *A fi (sau a cădea) pe bec* = a fi sau a ajunge într-o situație fără ieșire; a i se înfunda, a o păți. **2.** Sita unei lămpi de gaz. **3.** Orificiu prin care țâșnește un lichid vaporizat, un jet de gaz sau de amestec de gaze sub presiune, spre a putea fi aprinse. (DEX–2016) // **BEC**¹, *becuri* s. n. **1.** Balon din sticlă vidat sau umplut cu un gaz inert, având în interior un filament care devine incandescent când este străbătut de curent electric; *p. ext.* lampă electrică. ✧ *Bec de siguranță* = siguranță care oprește un aparat, o instalație etc. în caz de deranjament. ✧ *Bec de gaz* = arzător pentru cantități mici de gaz, folosit pentru iluminat sau încălzit. ✧ *Bec de control* = **a)** lampă electrică portativă cu care se verifică porțiunile sub tensiune ale unui circuit electric prezintă sau nu o întrerupere; **b)** bec electric montat pe un tablou de distribuție pentru a semnaliza anumite deranjamente. *Bec cu incandescență v. incandescență. Bec LED. Vezi gama noastră de becuri LED.* ✧ Expr. *A face (sau a curăța) ceva bec* = a face ceva să strălucească de curățenie. ✧ Expr. (Fam.) *A fi (sau a cădea, a călca) pe bec* = **a)** a fi sau a ajunge într-o situație fără ieșire; a i se înfunda, a o păți; **b)** a rămâne uimit; **c)** (arg.) a cădea în mâinile poliției; **d)** (fam.; despre femei) a rămâne însărcinată. ✧ Expr. (Fam.) *A călca pe bec* = a fi infidel; a-și înșela partenerul (sau partenera) de viață. ✧ Expr. (Fam.) *A i se aprinde cuiva becul* = a înțelege ce se întâmplă, despre ce este vorba și a ști cum să acționeze; a se prinde de ceva; a pricepe. ✧ Expr. (Înv.; fam.) *A-i stinge (cuiva) becul* = a ucide pe cineva. ✧ Expr. (Fam.) *A se tunde bec* = a se tunde la chelie. *Fotbaliștii s-au tuns bec.* **2.** Sita unei lămpi de gaz. **3.** Orificiu prin care țâșnește un lichid vaporizat, un jet de gaz sau de amestec de gaze sub presiune, spre a putea fi aprinse. **4.** Arzător special de laborator pentru combustia gazelor, care permite reglarea accesului aerului și al gazului, arderea făcându-se cu flacără luminoasă sau neluminoasă, în funcție de necesități. **5.** (Tehn.) *Bec de sudură* = ajutoraj de sudură prin care iese amestecul de gaz combustibil și gaz carburant. **6.** (Constr.) Mulură la partea de jos a ferestrei, care împiedică prelingerea apei de ploaie. Dim.: **(1) beculét** s. n. Din fr. *bec* [de gaz].

BENEFÍCIU, *beneficii* s. n. Câștig, profit sau folos pe care-l are cineva (de pe urma unei situații, activități etc.); profit financiar al unei întreprinderi, reprezentând diferența dintre veniturile realizate și cheltuielile ocazionate de acestea. ✧ Expr. *Sub beneficiu de inventar* = în mod provizoriu, sub rezerva controlului ulterior. (DEX–2016) // **BENEFÍCIU**, *beneficii* s. n. **1.** Avantaj, folos obținut de cineva (de pe urma unei situații, activități etc.). **2.** Profit realizat dintr-o acțiune financiară, comercială, dintr-o activitate cu scop lucrativ. **3.** Privilegiu, facilitate, avantaj, drept considerat în raport cu sursa din care provine, cu autorul care îl deține. ✧ Loc. prep. *În beneficiul a ceva* = datorită. *În beneficiul cuiva* = în favoarea cuiva. ✧ *Beneficiu de*

cesiune = (în Dreptul roman) dreptul debitorului de a-și putea ceda personal creditorilor toate bunurile sale, spre a evita infamia și închisoarea. *Beneficiul de discuțiune* (sau, rar, *beneficiu de ordine*) = dreptul acordat de lege fidejutorului de a cere în prealabil discutarea averii debitorului principal. ✧ Sint. *Beneficiul de diviziune* = dreptul înscuviințat cauțiunii (girantului) urmărită de creditor să ceară împărțirea datoriei între cofidejursorii (cogaranții) solvabili. ✧ (Jur.) Sint. *Acceptare sub beneficiu de inventar* = acceptare a unei succesiuni de către un moștenitor legal, care are drept urmare limitarea obligațiilor acestuia, în ceea ce privește plata datoriilor moștenirii, la valoarea bunurilor cuprinse în succesiune. ✧ Loc. adv. *Sub beneficiu de inventar* = în mod provizoriu, sub rezerva controlului ulterior. ✧ *Beneficiul de subrogațiune* = dreptul pe care-l are cauțiunea de a se substitui în toate drepturile și acțiunile creditorului, atât contra debitorului, cât și a terțelor persoane obligate sau ale căror drepturi sunt supuse ipotecii constituite de debitor în favoarea creditorului următor. *Beneficiu brut* = beneficiu total rezultat din activitatea unei întreprinderi. ✧ *Beneficiu net* = beneficiu rămas după scăderea din venitul brut a cheltuielilor neincluse în prețul de cost. ✧ *Beneficiu planificat* = beneficiu prevăzut în planul financiar aprobat al întreprinderilor și organizațiilor economice, reprezentând diferența dintre prețul cu ridicata al întreprinderii și prețul de cost planificat. ✧ *Beneficiul peste plan* = beneficiul realizat peste cuantumul celui prevăzut în planul financiar aprobat, ca urmare a depășirii planului de producție și a reducerii prețului de cost sub nivelul planificat. ✧ *Beneficiul întreprinzătorului* = partea profitului care revine întreprinzătorului industrial sau comercial după plata dobânzii către ordonatorilor de credit (bancă, persoană fizică sau juridică). **3.** (În Evul Mediu timpuriu, în Europa apuseană) Pământ concesionat de un senior vasalului său în schimbul unor îndatoriri. **4.** (Psihanal.) Concepție potrivit căreia formarea simptomelor permite subiectului o reducere a tensiunilor generate de o situație conflictuală, în conformitate cu principiul plăcerii. **5.** (Înv.) Spectacol de binefacere. **6.** (Rel.; la catolici; în forma *beneficium*) Complex de bunuri stabilit de către autoritatea ecleziastică, al căror venit este destinat întreținerii titularului unei demnități ecleziale. ✧ Sint. *Beneficium intercalar* = venitul unei episcopii sau al altui beneficiu bisericesc pe durata în care beneficium-ul devine vacant prin moartea, abdicarea, depunerea ori transferarea beneficiatului la alt beneficiu. (DEX³).

5. Variantele

În DEX³, variantele de accentuare și de pronunțare sunt inserate între paranteze drepte, iar cele morfologice și lexicale, înainte de etimologie, precedate de marca sau de mărcile de uz corespunzătoare. Am operat o selecție în cazul acestora, deoarece prezența lor în număr foarte mare la unele cuvinte uzuale îngreunează consultarea dicționarului de către utilizatori. Această chestiune a fost adusă în discuție de către redactorii și revizorii edițiilor și ai tirajelor precedente ale DEX-ului, întrucât acesta este un dicționar explicativ al limbii române contemporane, nu un dicționar-tezaur (Busuioc 2023: 3, Moroianu 2021: 181). Variantele regionale, învechite și populare sunt tratate în detaliu atât în DLR, cât și în glosare regionale, dicționare dialectale, de arhaisme etc.

Chiar dacă nu s-a găsit o soluție definitivă în privința statutului variantelor regionale, populare, învechite în DEX, se conturează, pe de o parte, ideea inutilității păstrării integrale a acestora într-o lucrare consacrată limbii actuale atât din cauza încărcării excesive a corpusului, cât și a impresiei unei limbi încă neformate în secolul al XXI-lea, fapt care trebuie evitat (Busuioc 2023: 3).

În porțiunea pe care o redactăm pentru DEX³, am înregistrat mai multe variante populare, deoarece acestea circulă mai frecvent în limba actuală în raport cu cele regionale.

6. Exemplele

Prin comparație cu edițiile sale precedente, în DEX³, figurează mai multe contexte ilustrative ale sensurilor, ale unităților frazeologice și ale formelor flexionare ale unor termeni. Exemplele, sintagme și propoziții scurte, sunt fie create de redactor, fie selectate din articole de presă, postări cu specific cultural, științific, educativ etc. ale unor autori cunoscuți, disponibile online.

BĂRBÓS, -OĂSĂ, *bărboși, -oase* adj., s. m., s. f. **1.** Adj., s. m. (Bărbat) Cu barbă (lungă și deasă); (bărbat) care nu s-a bărbierit mai multe zile. (ex.: *Hipsteri bărboși cu șuvițe blonde ... care poartă cămăși hawaiiene și pantaloni super skinny rupți în genunchi, încălțați în ciorapi albi și sandale*). ✧ Spec. Hippiot din anii '60. (ex.: *O puzderie de pletoși bărboși ... s-au strâns să cânte și să fumeze iarbă*).

BĂRCUȚĂ, *bărcuțe* s. f. **2.** (Pr. anal.) Croială de formă rotunjită la bluze, rochii, pulovere de damă (ex.: *pulover cu decolteu tip bărcuță; bluză de damă cu guler tip bărcuță; rochie evazată cu decolteu bărcuță*). **3.** (Culin., prin anal.) Prăjitură cu formă de bărcuță din aluat copt în cuptor (ex.: *fursecuri bărcuțe, bărcuțe cu cremă de vanilie și fructe, bărcuțe delicioase în aluat de pizza*).

BĂȘTINĂȘ, -Ă, *băștinași, -e* adj., s. m. și f. (Persoană, obiceiuri) care se află din moși-strămoși pe pământul pe care locuiește; autohton, indigen, aborigen (ex.: *populație băștinașă, triburi de băștinași, legende băștinașe*).

BĂTĂLIE, *bătălii* s. f. **2.** Fig. Eforturi comune făcute în vederea îndeplinirii unei acțiuni importante (și urgente). (ex.: *A inițiat o bătălie nemiloasă împotriva imposturii artistice*).

BĂTRÂNICIÓS, -OASĂ adj. Care are comportament, atitudine sau înfățișare de om bătrân (ex.: *un tânăr cu un aer bătrânicos*).

BĂTUT, -Ă, *bătuți, -te* adj. (Despre flori) Cu multe rânduri de petale (mono- sau bicolore); învult² (**1**). (ex.: *trandafir bătut, lalele bătute alb cu roșu*). Despre bijuterii, icoane, obiecte confecționate din metale prețioase) Împodobit cu pietre prețioase. (ex.: *broșă veche bătută în pietre prețioase*).

BERLÍNĂ s. f. Autoturism cu două sau patru portiere și cu patru geamuri laterale. *Berlina (sau sedanul) este definiția unui autoturism de familie*. (Adjectival) *Caroserie berlină. Mașină break sau berlină. Dacia berlină 1310. Renault Mégane Berlina. Skoda berlina*.

BERLINEZ, -Ă, *berlinezi, -e* adj. (Șah) *Apărare berlineză*.

BESTIÁL, -Ă, adj., adv. (Fam.) **1.** Adj. Grozav, nemaipomenit; care întrece toate așteptările. (ex.: *film bestial, distracție bestială, celular bestial, mâncare bestială*). **2.** Adv.

Frumos (ex.: *Un țap care arată bestial. Noul sat arată bestial. Dacia Duster limuzina arată bestial. Georgia dansează bestial. Cassandra Ogiță arată bestial*).

7. Diminutivele, augmentativele, infinitivele lungi și abstractele verbale

Diminutivele, augmentativele, infinitivele lungi și abstractele verbale sunt tratate în mod diferit în DEX³ în raport cu DEX–1975 și DEX²–1996 și cu tirajele sale din 2009, 2012 și 2016. În cele două ediții precedente ale DEX-ului, fiecare dintre elemente lexicale enumerate constituie intrări separate, în timp ce în DEX³, ele reprezintă cuvinte-titlu distincte doar dacă au sensuri în plus față de cele ale bazei de la care au rezultat, respectiv, față de cele ale verbului din paradigma căruia fac parte (Moroianu 2021: 179).

În edițiile anterioare ale DEX-ului, sunt folosite formulări standard pentru definirea în mod unitar a unităților lexicale de mai sus: „diminutiv al lui” (pentru diminutive); „augmentativ al lui” (pentru augmentative); „acțiunea de a ... și rezultatul ei” (în cazul infinitivelor lungi); „faptul de a ...” (pentru abstractele verbale); „care este propriu”; „care se referă” (în cazul participiilor cu valoare adjectivală).

BĂȘICUȚĂ, *bășicuțe* s. f. Diminutiv al lui *bășică*. (DEX–2016).

BEATIFICĂRE, *beatificări*, s. f. Faptul de a *beatifica*. (DEX–2016).

BEHĂIT s. n. Faptul de a *behai*. (DEX–2016).

În DEX³, diminutivele, augmentativele, infinitivele lungi, abstractele verbale și participiile cu statut de adjective fără alte sensuri în raport cu cele ale cuvântului de bază de la care s-au format, sunt doar notate cu majuscule aldine în cadrul intrării consacrate acestuia, înaintea etimologiei.

BĂRBIE, *bărbii* s. f. Sensuri. Dim.: **BĂRBIUȚĂ** s. f.

BĂRBA, *bărbi* s. f. Sensuri. Augm.: **BĂRBOI** s. n.

BĂRBIUȚĂ, *bărbiuțe* s. f. (Rar) Bavetă; bărbiță (2).

BĂRBUȘOARĂ, *bărbușoare* s. f. **1.** (Bot.) Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori galbene plăcut mirositoare (*Eryssium wittmanni*). **2.** (Bot.) Micsandră-sălbatică (*Erysimum repandum*). **3.** Albiță (*Alyssium desertorum*). ♠ Compus: *bărbușoară-de-munte* = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze bazale dispuse în rozetă, cu flori mici, albe sau gălbui; tunicea (*Arabis turrita*). **4.** (Reg.) Crușătea (*Barbarea vulgaris*).

BEATIFICĂ, *beatific*, vb. I. Tranz. (În Biserica Catolică; despre martiri, clerici sau laici dedicați bisericii) A trece o persoană decedată categoria fericitorilor Bisericii, care reprezintă primul rang de sfințenie. *Papa Ioan Paul II a fost beatificat*. **BEATIFICĂRE** s. f., **BEATIFICĂT**¹ s. n., **BEATIFICĂT**², **-Ă** adj.

BIFURCĂ, pers. 3 *bifurcă*, vb. I. Refl. A se despărți în două ramuri, în două direcții, în două sensuri. **BIFURCĂRE** s. f.; **BIFURCAT**, **-Ă** adj.

Abordarea diferită în DEX³ a lexemelor menționate anterior e justificată în opinia lui Moroianu (2021: 179) pentru evitarea informațiilor redundante, economia de spațiu tipografic și implicit de hârtie. Credem că, în varianta electronică, aceste chestiuni nu au obiect, de aceea pledăm pentru tratarea derivatelor și a formelor verbale amintite în aceeași

manieră cu care utilizatorii DEX-ului sunt deja obișnuiți. Elevii, studenții, candidații care susțin examene la limba și literatura română au de rezolvat exerciții în care trebuie să menționeze procedeele de formare ale cuvintelor, să alcătuiască familii de cuvinte și să dea exemple de diminutive și augmentative derivate de la anumite substantive și adjective. DEX-ul este una dintre referințele bibliografice obligatorii prezente în manualele școlare și în auxiliarele didactice ale disciplinei amintite, prin urmare, utilizatorii se așteaptă să găsească acolo (în DEX) informația necesară pentru rezolvarea exercițiilor lexicale.

Abordarea sumară a lexemelor în cauză în DEX³ din motive de economie a resurselor tipografice este benefică pentru editor și pentru cei care-și doresc o aliniere a dicționarului românesc la structura și formatul celor consacrate englezei (britanice și americane), nu și pentru publicul-țintă de la noi din țară. În dicționarele limbilor franceză (Larousse, Le Robert), italiană (Zingarelli, Treccani) și chiar ale limbii engleze (Merriam-Webster, Collins, OED), pentru explicarea unitară a acestui tip de lexeme se folosesc formule standard „acțiunea de a”, așa cum s-a procedat până acum și în DEX.

Redactorii lor îi au în vedere pe cei care învață sau își perfecționează nivelul de cunoștințe de limba franceză, engleză, italiană etc., nativi și străini. Soluția găsită de autorii și editorii acelor dicționare străine, constând în „decuplarea” variantei pe hârtie de cea electronică (mai extinsă din punctul de vedere al conținutului decât cea tipărită, poate fi aplicată și în cazul DEX³, întrucât răspunde așteptărilor celor implicați în procesul de elaborare a dicționarului și ale beneficiarilor acestuia. Varianta electronică poate fi permanent revizuită, completată și corectată de autorii săi, iar utilizatorii pot apela la oricare dintre cele două forme lucrării lexicografice (clasică sau/și electronică) (Vasileanu 2021: 201, Radu-Bejenaru 2021: 303).

8. Etimologia

Etimologia este una dintre chestiunile problematice ale DEX-ului, fapt semnalat de cercetătorii români preocupați de acest aspect (Busuioc 2023: 3; Moroianu 2021: 181, Vasilescu 2021: 195), unii dintre aceștia, redactori sau/și revizori la lucrarea menționată, pronunțându-se, pe bună dreptate, pentru alte soluții etimologice decât cele din DEX–2016. Modificarea etimoanelor câtorva cuvinte (în special neologisme), operată în tirajele ediției a doua a DEX-ului, s-a dovedit a fi doar o soluție provizorie, dar insuficientă. Tocmai de aceea am procedat la verificarea tuturor etimologiilor cuvintelor din porțiunea care ne-a fost repartizată pentru DEX³ și la corectarea celor greșite. Constatările făcute în urma acestui demers de cercetare au evidențiat faptul că:

Unele cuvinte sunt de fapt împrumutate de română din italiană, engleză sau germană, nu din franceză (cum se afirmă în DEX–2016), iar altele, neologisme din familiile lexicale ale unor termeni franțuzești sau italienești înregistrați în DEX, nu derivate (sufixale, respectiv, regresive) ale acestora pe teren românesc.

BIODEGRADABIL, -Ă adj. –Din fr. **biodégradable**, engl. **biodegradable** (DEX–2016) // Din it. *biodegradabile* (DEX³).

BOBÉR, *boberi*, s. m. – **Bob**² + suf. *-er*. (DEX–2016) // Din engl. *bobber*. (DEX³).

BIOELECTRICITĂTE s. f. – Din engl. **bioelectricity** (DEX–2016) // Din fr. *bioélectricité*, engl. *bioelectricity*. (DEX³)

BIORITMOLOGIE s. f. – De la **bioritm** (DEX–2016) // Din fr. *biorythmologie*, engl. *biorythmology*. (DEX³)

BIRMÁN, -Ă s. m. și f. – Din n. pr. **Birmania** (derivat regresiv) (DEX–2016) // Din fr. *birman*; cf. n. pr. *Birmania*. (DEX³)

BIZANTINOLÓG, -Ă, *bizantinologi*, *-ge*, s. m. și f. – Din **bizantinologie** (derivat regresiv) (DEX–2016) // Din fr. *byzantinologue*, it. *bizantinologo*. (DEX³)

Soluții eronate am remarcat în cazul unor neologisme (cuvinte de bază și derivate din familia lor) cu etimologie simplă sau multiplă în DEX–2016, precedate de formularea „Cf. fr., it, engl.”, pentru eliminarea căreia s-a pronunțat Moroianu (2021: 181); am considerat că aceasta trebuie să însoțească explicațiile privitoare la proveniența cuvintelor de substrat, întrucât originea acestora se plasează în sfera ipotezelor.

BIFÁZIC, -Ă, *bifazici*, *-ce*, adj. – Cf. bifazat. (DEX–2016) // Din engl. *biphasic*. (DEX³)

BIROCRATÍSM s. n. **Birocrat** + suf. *-ism*. Cf. rus. *biurokratizm*, fr. *bureaucratisme*. (DEX–2016) // Din engl. *bureacratism*, fr. *bureaucratisme*, rus. *biurokratizm* (DEX³).

BRAD, *brazi* s. m. Cf. alb. *bradh, bredh. // Cuv. autohton. Cf. alb. *bradh, bredh.

Rămâne totuși de rezolvat problema termenilor cu etimologie nesigură sau necunoscută, posibile elemente autohtone al limbii române, împrumuturi vechi din greacă, turcă, maghiară sau dintr-un idiom slav sau chiar neologisme latino-romance.

BÁTĂ, *bâte*, s. f. Et. nec. (DEX–2016) // Probabil din sl. *bŭtŭ*, bg. *бѣм*.

BÉCHIU s. n. Et. nec. (DEX–2016) // Probabil din magh. *bétű* „litera b”. (DEX³).

BECI, *beciuri* s. n. Et. nec. (DEX–2016) // Cf. cuman. *peč* „cuptor, peșteră”, tc. *beci el* „cetate întărită”. (DEX³).

BIFÓR, -Ă, *bifori*, *-e*, adj. Et. nec. (DEX–2016) // Din it. *bifora*, lat. *biforis*, *-e* „cu două deschideri”. (DEX³)

La fiecare cuvânt-titlu, am indicat etimologia directă (fr., it. etc.), iar, în cazul neologismelor intrate în română din mai multe surse, am menționat etimologia multiplă.

BIROCRÁT, -Ă, *biro crați*, *-te*, s. m. și f. Din fr. **bureaucrate** (DEX–2016) // Din fr. *bureaucrate*, germ. *Bürokrat*. (DEX³).

BINOCULÁR, -Ă, *binoculari*, *-e*, adj. Din fr. **binoculaire** (DEX–2016) // Din fr. *binoculaire*, it. *binoculare*. (DEX³).

BIORÍTM, *bioritmuri*, s. n. Din engl. **biorythm**. (DEX–2016) // Din fr. *biorythme*, engl. *biorythm*. (DEX³).

În cazul termenilor orientali preluați de curând, prin intermediar francez, englez etc., din limbi cu care româna n-a avut niciun contact, am indicat etimonul direct urmat de formularea cuv. arab, chinez, japonez etc. și, uneori, de sensul acestuia.

BIRR s. n. Unitate monetară din Etiopia. Din engl, fr., it. *birr*; cuv. etiopian. (DEX³)

BONSÁI s. m. Din fr. *bonsai*; cuv. japonez. (DEX³)

BONZ, *bonzi*, s. m. Din fr. **bonze**. (DEX–2016) // Din fr. *bonze*, port. *bonzo*; cuv. japonez. (DEX³).

BOȘIMÁN, *-Ă, boșimani*, *-e* s. m. și f., adj. Din fr. *boschiman* (DEX–2016) // Din fr. *boschiman*; cuv. olandez „oameni ai tufișurilor”. (DEX³)

Indicarea etimologiei derivatelor (diminutivale, augmentative) și a formelor verbale (infinitive lungi, abstracte, participii) este diferită în DEX–2016 și în DEX³, atât sub raportul formulării, cât și cantitativ (numărul de elemente la care apare acest tip de informație). În DEX–2016, etimoanele lexemelor enumerate figurează la sfârșitul fiecărei intrări, în cazul derivatelor „baza derivativă + suf.”, iar, în cel al formelor verbale, se face trimitere la verbul din paradigma căruia fac parte „V. verb”.

În DEX³, etimonul este indicat doar la derivatele și formele verbale tratate ca intrări separate, în cazul primelor formularea diferă de cea din DEX–2016 prin eliminarea secvenței *suf-*, iar, la infinitivele lungi, la abstractele verbale și la participiile cu valoare adjectivală, se precizează verbul de bază și sufixul cu care s-au format.

BĂRBIUȚĂ, *bărbiuțe*, s. f. Diminutiv al lui *bărbie*. – **Bărbie** + suf. *-uță*. (DEX–2016)
// **BĂRBIE**, *bărbii* s. f. Sensuri. Dim.: **BĂRBIUȚĂ** s. f. (DEX³)

BĂRBÓI, *bărboai*, s. n. Augmentativ al lui *barbă* – **Bărboi** + suf. *-oi* (DEX–2016) // **BĂRBA**, *bărbi* s. f. Sensuri. Augm.: **BĂRBÓI** s. n.

BĂRBIERÍT², *-Ă* adj. V. **bărbieri** (DEX–2016) // *Bărbieri* + *-t*. (DEX³)

BEMOLIZAT, *-Ă* adj V. **bărbieri** (DEX–2016) // *Bemolizat* + *-t*. (DEX³).

BIROCRÁTIZARE s. f. V. **birocratiza** (DEX–2016) // *Birocratiza* + *-re* (DEX³)

BIROCRATIZÁT, *-Ă* adj. V. **birocratiza**. (DEX–2016) // *Birocratiza* + *-t* (DEX³).

BITUMÁRE, *bitumări* s. f. V. **bituma** (DEX–2016) // *Bituma* + *-re*. (DEX³)

9. Rolul instrumentelor digitale în procesul de redactare

Redactarea intrărilor de dicționar se realizează în format digital cu editorul lexicografic profesional TLeX. Mediul online furnizează informații indispensabile realizării unei lucrări lexicografice moderne și accesibile unui public cât mai divers. Inițial, am elaborat intrările din porțiunea pentru DEX³ în Word, ulterior am introdus conținutul acestora în editorul profesional menționat, întrucât a fost necesară o perioadă de acomodare cu noul program; actualmente ne propunem să redactăm cuvintele direct în TLeX.

Pentru îmbogățirea corpusului, verificarea și corectarea informației conținute în articolele de dicționar și pentru selectarea exemplelor am apelat la diferite surse disponibile online cu acces gratuit (articole, dicționare, baze de date etc.), în scopul a le oferi utilizatorilor o lucrare adaptată cerințelor lor actuale. Considerăm că DEX³ trebuie să apară în ambele formate, tipărit pe hârtie și electronic accesibil gratuit pe site-ul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” al Academiei Române, asemeni dicționarelor străine cunoscute, Larousse, Le Robert, Treccani, Merriam-Webster, Collins, OED, DUDEN ș.a. Argumentul pe care ne bazăm este acela al soluției de siguranță reprezentată de varianta

tipărită în raport cu cea disponibilă numai online. Economia de hârtie, costurile reduse de publicare explică optimismul cu care unii editori (de exemplu, Merriam-Webster) au optat exclusiv pentru cea de-a doua variantă sau al celor care susțin existența doar în acest format a DEX³ (Vasilescu 2021: 196). Fenomenul de black-out și atacurile cibernetice frecvente în prezent constituie motive întemeiate pe baza cărora susținem necesitatea elaborării celei de-a treia ediții a DEX-ului în ambele variante.

10. Concluzii

În materialul de față, am sintetizat problemele întâlnite pe parcursul lucrului la ediția a treia a *Dicționarului explicativ al limbii române* (DEX³) și soluțiile găsite.

Inventarul lexical al DEX³ a fost considerabil îmbogățit cu termeni specializați, neologisme de dată recentă, sensuri și unități frazeologice noi ale unor cuvinte deja înregistrate în edițiile precedente al acestui dicționar.

Am operat o selecție riguroasă a regionalismelor, a arhaismelor, a termenilor învechiți și a celor populari, în sensul păstrării în DEX³ doar a lexemelor care figurează în manualele școlare și în auxiliarele didactice.

Întrucât DEX³ este un dicționar al limbii române literare contemporane, am reținut un număr foarte redus de variante regionale ale unora dintre intrările lexicografice. Am avut în vedere publicul divers al DEX³ și, de aceea, am evitat încărcarea inutilă a corpusului și transformarea lucrării menționate într-una dificil de consultat de către cei interesați.

Autorii edițiilor precedente ale DEX-ului au apelat la un număr redus de citate redacționale, pentru a le facilita utilizatorilor înțelegerea unora dintre sensurile cuvintelor. Principiul se aplică și în DEX³, însă aici figurează mai multe contexte ilustrative create de redactor sau/și selectate din materialele disponibile online.

Utilizatorii dicționarelor vor să afle sensurile cuvintelor, de aceea trebuie să aibă la dispoziție explicații clare, concise, corecte, cu o informație enciclopedică foarte redusă cantitativ. Revizuirea definițiilor existente la cuvintele din porțiunea ce ne-a fost repartizată pentru DEX³ și verificarea informațiilor în alte lucrări românești și străine de profil constituie etape esențiale premergătoare definirii într-o manieră suplă și exactă a conținutului semantic asociat componentelor inventarului lexical.

În cazul unora dintre cuvinte, am propus soluții etimologice diferite de cele existente în edițiile anterioare ale DEX-ului.

Informațiile referitoare la forma-titlu și la categoriile gramaticale ale cuvintelor sunt similare în DEX³ și DOOM.

Apariția celei de-a treia ediții a *Dicționarului explicativ al limbii române* în cele două versiuni, pe hârtie și electronică, este importantă și necesară atât pentru autori, cât și pentru toți cei interesați de cuvintele limbii române.

BIBLIOGRAFIE

A. Dicționare

- Collins = *Collins Online Dictionary*, <https://www.collinsdictionary.com/>.
- DAN = Florin Marcu. *Dicționar actualizat de neologisme*, București, Editura Saeculum I.O., 2013.
- DCR³ = Florica Dimitrescu, Alexandru Ciolan, Coman Lupu, *Dicționar de cuvinte recente. [DCR]*, ediția a III-a, București, Editura Logos, 2013.
- DEX 1975 = Academia R.S.R., Institutul de Lingvistică din București, *Dicționarul explicativ al limbii române*, coord.: Ion Coteanu, Luiza Seche, Mircea Seche, București, Editura Academiei R.S.R.
- DEX – S = Academia R.S.R., Institutul de Lingvistică din București, *Supliment la Dicționarul explicativ al limbii române*, coord.: Ion Coteanu, Ion Dănilă, Nicoleta Tiugan, București, Editura Academiei R.S.R., 1988.
- DEX² 1996 = Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, coord.: Ion Coteanu, Lucreția Mareș, București, Editura Univers Enciclopedic.
- DEX² 2009 = Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, coord.: Ion Coteanu, Lucreția Mareș, București, Editura Univers Enciclopedic.
- DEX² 2012 = Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, [tiraj nou], coord.: Ion Coteanu, Lucreția Mareș, București, Editura Univers Enciclopedic. București, Editura Univers Enciclopedic Gold.
- DEX² 2016 = Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, [tiraj nou], coord.: Marius Sala, Monica-Mihaela Busuioc, București, Editura Univers Enciclopedic.
- DEXI = *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, coord.: Eugenia Dima, Chișinău, Editurile Arc și Gunivas, 2007.
- DICR = Elena Dănilă, Andrei Dănilă, *Dicționar ilustrat de cuvinte și sensuri recente în limba română*, București, Editura Litera Internațional, 2011.
- DLR = Academia Română, *Dicționarul limbii române*, ediție anastatică la *Dicționarul limbii române (DA)* și *Dicționarul limbii române (DLR)*, tom I–XIX, București, Editura Academiei Române, 2010.
- DUDEN = <https://www.duden.de/>.
- ICSO 2020 = Ana-Maria Barbu, Blanca Croitor, Anabella Niculescu-Gorpin, Carmen-Ioana Radu, Monica Vasileanu, *Inventar de cuvinte și sensuri noi atestate în mediul online (ICSO)*, I, București, Editura Academiei Române, <https://lingv.ro/inventar-de-cuvinte-si-sensuri-noi/>.
- Larousse = <https://www.larousse.fr/>.
- Le Robert = *Le Robert. Dico en ligne*, <https://dictionnaire.lerobert.com/>.
- MDE 2008 = *Mic dicționar enciclopedic*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Enciclopedică, Editura Univers Enciclopedic.
- Merriam-Webster = *Merriam-Webster Dictionary*, <https://www.merriam-webster.com/>.
- NDU = Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *Noul dicționar universal al limbii române*, ediția a III-a, București – Chișinău, [Editura] Litera Internațional, 2008.
- OED = *Oxford English Dictionary*, <https://www.oed.com/>.
- Treccani = Institut della Enciclopedia Italiana, *Il Vocabolario Treccani*, <https://www.treccani.it/vocabolario/>.

Zingarelli = Nicola Zingarelli, *Vocabolario della Lingua Italiana*, Zanichelli, 2025, <https://www.ubidictionary.com/en/archivio-catalogo/it-lo-zingarelli-2025-2/>.

B. Lucrări de referință

Anghelina *et al.* 2021 = Alexandru Anghelina, Ștefania Oprea, Claudiu Teodorescu, *Propuneri pentru digitalizarea DEX³*, în „Studii și cercetări lingvistice”, LXXII, nr. 2, p. 284–294.

Busuioc 2022 = Monica Busuioc, *DEX – Istorie și continuitate (I)*, în „Limba română”, LXXI, nr. 3–4, p. 577–596.

Busuioc 2023 = Monica Busuioc, *DEX – Istorie și continuitate (II)*, în „Limba română”, LXXII, nr. 1, p. 3–24.

Moroianu 2021 = Cristian Moroianu, *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX³). Propuneri structurale*, în „Studii și cercetări lingvistice”, LXXII, nr. 2, p. 165–184.

Radu-Bejenaru 2021 = Andreea Radu-Bejenaru, *Modele de digitalizare și aplicabilitatea lor la noua ediție a Dicționarului explicativ al limbii române*, în „Studii și cercetări lingvistice”, LXXII, nr. 2, 295-305.

Seche 1966 = Mircea Seche, *Schiță de istorie lexicografiei române, I: De la origini până la 1880*, București, Editura Științifică.

Vasileanu 2021 = Monica Vasileanu, *Criterii pentru alcătuirea listei de intrări într-un dicționar de uz general: propuneri pentru DEX³*, în „Studii și cercetări lingvistice”, LXXII, nr. 2, p. 200–216.

Vasilescu 2021 = Florin Vasilescu, *DEX și DLR. Dicționar și „enciclopedie”. Repere pentru o nouă ediție a DEX-ului*, în „Studii și cercetări lingvistice”, LXXII, nr. 2 p. 185–199.

ELABORATION OF THE EXPLANATORY DICTIONARY OF THE ROMANIAN LANGUAGE, THIRD EDITION: PROBLEMS AND SOLUTIONS

ABSTRACT

The *Explanatory Dictionary of the Romanian Language* is the best-known Romanian lexicographic work, as it is used by a very diverse audience (specialists from various fields, pupils, students, teachers, etc.) The first edition of the DEX (1975), followed by the *Supplement* to the DEX (1986), and the second (1996), represent the culmination of the talent and effort of the lexicographers from the “Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” Institute of Linguistics of the Romanian Academy. The editions of the last edition, 2009, 2012 and 2016, suffered too few lexical, semantic and etymological corrections and additions in relation to the scope of the work.

Therefore, it was necessary to develop a new edition of the DEX that would meet the following criteria: to reflect the developments and transformations produced in the last three decades in the Romanian language, to meet the needs of the current public in terms of content, to be available in both printed and electronic format, on the website of the “Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” Institute of Linguistics of the Romanian Academy, alongside other fundamental works developed within this institution, the *Etymological Dictionary of the Romanian Language* (DELR), the *Dictionary of the Romanian Language* (DLR), the *Orthographic, Orthoepic and Morphological Dictionary of the Romanian Language*.

We consider the concrete aspects encountered so far in the process of drafting a portion for the *Explanatory Dictionary of the Romanian Language*, 3rd edition (DEX³), the content and structure of

the lexicographic entries (corpus, definitions, variants, etymology, examples) as well as the role of the digital tools used for this purpose.

Keywords: *corpus, definition, edition, etymology, examples, DEX, lexicography, sense, word.*

